Dominik Przygodzki*
orcid.org/0000–0002–0943–4556

Najnowsze tendencje w kształtowaniu ekspozycji archeologicznej

The latest tendencies in archaeological exhibition design

Słowa kluczowe: architektura, dziedzictwo kulturowe, ekspozycja reliktów, park archeologiczny, Carnuntum, Xanten, archeologia eksperymentalna, rekonstrukcja

Key words: architecture, cultural heritage, relic exhibition, archaeological park, Carnuntum, Xanten, experimental archaeology, reconstruction

Dziedzictwo kulturowe, szczególnie zachowane reliktowo, wymaga czytelnej projekcji w świadomości społeczeństwa i indywidualnego odbiorcy, czyli takiej ekspozycji, która pozwala na interpretację przeszłości w oparciu o czytelną granicę pomiędzy autentyzmem materii a naukowo budowanym „modelem historycznej rzeczywistości"[1].

Sposoby eksponowania zabytków archeologii podlegają ciągłemu rozwojowi i ewolucji. Najbardziej zauważalny proces ewolucji w kształtowaniu owych ekspozycji można zaobserwować pośród najdłużej działających parków archeologicznych w Europie. Tam też można dostrzec zmieniające się z czasem tendencje w realizacji ekspozycji kolejnych odkryć archeologicznych. W niniejszej publikacji prześledzimy rozwój sposobu kształtowania ekspozycji w dwóch największych parkach archeologicznych, niemieckim Xanten oraz Carnuntum położonym na terenie Austrii.

XANTEN, NIEMCY

Archäologischer Park Xanten u. Römer Museum/ Park Archeologiczny Xanten i Muzeum Rzymskie

Xanten jest obecnie miastem położonym w północno-zachodniej części Nadrenii Północnej-Westfalii w Niemczech. W 15 roku p.n.e. Rzymianie założyli tu

Cultural heritage, particularly those of its parts that have been preserved in the form of relics, require legible projection in the conscious of both society and individuals, an exhibition that makes it possible to interpret the past on the basis of a clear line between the authenticity of matter and an academically-built "model of historical reality"[1].

The methods of exhibiting archaeological artefacts constantly develop and evolve. The most clearly observable process of evolution in the design of such exhibitions can be seen among those European archaeological parks that have been operating the longest. We can also observe tendencies in exhibition projects of successive archaeological discoveries there. In this publication, we will trace the manner of development of the exhibitions of two of the largest archaeological parks, the German Xanten and Carnuntum, located in Austria.

XANTEN, GERMANY

Archäologischer Park Xanten u. Römer Museum/ Xanten Archaeological Park and Roman Museum

Xanten is a city located in the northern part of North Rhine-Westphalia, in Germany. In 15 BCE the Romans established their first military camp at the site, called Castra Vetera, which played a significant role in the

* dr inż. arch., Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej im. T. Kościuszki

* *Institute of the History of Architecture and the Conservation of Historical Monuments, Faculty of Architecture of the T. Kościuszko Cracow University of Technology*

Cytowanie / Citation: Przygodzki D. The latest tendencies in archaeological exhibition design. Wiadomosci Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation 2019;60:76-84

Otrzymano / Received: 18.02.2019 • Zaakceptowano / Accepted: 06.04.2019 **doi:10.17425/WK60TENDENCIES**

Praca dopuszczona do druku po recenzjach *Article accepted for publishing after reviews*

pierwszy obóz wojskowy zwany Castra Vetera, który odegrał ważną rolę w walkach o utrzymanie limesu pomiędzy Cesarstwem Rzymskim a barbarzyńską Germanią. Garnizon rzymski liczył 8–10 tys. żołnierzy, ale po wojnach markomańskich został powiększony i obsadzony Legionem VI Vectris. Obok obozu od około 105 roku n.e. funkcjonowało tu całkowicie nowe miasto Colonia Ulpia Traiana z murami miejskimi, bramami, amfiteatrem, kapitolem, forum, termami i licznymi budowlami publicznymi. Regularny plan miasta został wpisany w kształt trapezoidalnego kwadratu o bokach 875 × 875 metrów i oparty o nadbrzeże portowe na odnodze Renu, która dopiero we wczesnym średniowieczu straciła znaczenie i uległa zamuleniu.

W czasie II wojny światowej Xanten zostało zniszczone w wyniku działań artylerii niemieckiej ulokowanej na prawym brzegu Renu, a powojenna odbudowa i związane z nią badania archeologiczne trwały do 1966 roku. Prowadził je archeolog i konserwator Walter Bader[2], pracujący nad uratowaniem zbombardowanej katedry św. Wiktora, a także wizjoner, który dostrzegł perspektywiczne możliwości ekspozycji pozostałości rzymskich w Xanten. Pomogły mu w tym okoliczności związane z podjęciem funkcji publicznych w charakterze wicedyrektora Landes Museum w Bonn, a następnie tytuł profesora w Rheinische Friedrich-Wilhelms Uniwersytecie w Bonn i wreszcie funkcja państwowego krajowego konserwatora zabytków sakralnych i świeckich.

Ryc. 1. Park Archeologiczny Xanten, plan założenia

Fig. 1. Xanten Archaeological Park, site plan

military operations meant to maintain the *limes* between the Roman Empire and barbarian-ruled Germania. The Roman garrison was 8–10 thousand strong. However, after the Marcommanic Wars, it was expanded and housed the Legio VI Victrix. A completely new town, called Colonia Ulpia Traiana – which featured its own city walls, gates, an amphitheatre, a Capitol, a forum, baths and numerous public buildings – functioned near the camp from around 105 CE. The city's regular plan

Ryc. 2. Park Archeologiczny Xanten z lotu ptaka

Fig. 2. Aerial view of the Xanten Archaeological Park

Ryc. 3–6. Park Archeologiczny Xanten, Muzeum Rzymskie połączone z „pawilonem" term publicznych, wnętrze ekspozycji muzealnej

Fig. 3–6. Xanten Archaeological Park, the Römer Museum connected with the "pavilion" of the public thermae, museum exhibition interior

Ryc. 7–8. Park Archeologiczny Xanten, budynek Muzeum Rzymskiego (kolejno): budynek, wnętrze

Fig. 7–8. Xanten Archaeological Park, the Römer Museum building: (in sequence) the building and its interior

Archeologiczny Park Xanten został otwarty dla publiczności w 1972 roku, ale poza spełnianiem funkcji muzealnych nadal jest terenem działalności naukowo-badawczej i aktywnym stanowiskiem archeologicznym. Jest to obecnie jedna z największych w świecie tego typu instytucji, zarządzająca wciąż powiększającym się dziedzictwem archeologicznym zlokalizowanym na obszarze ponad 70 ha i działająca w oparciu o nowoczesną koncepcję *ecomuseum* – wielofunkcyjnego centrum naukowo-edukacyjno-kulturalnego.

Park Archeologiczny Xanten oparty został na bezprecedensowej skali rekonstrukcji nieistniejących obiektów z czasów rzymskich w oparciu o zebraną wiedzę archeologiczną, ale też na analogiach z innymi licznymi rezerwatami antycznej architektury rozlokowanymi wzdłuż

had the shape of a trapezoidal square with 875 × 875 m long sides, resting near a harbour on a branch of the Rhine, which lost its significance in the late Middle Ages and became silted.

During the Second World War, Xanten suffered severe damage as a result of German artillery barrages, fired from the right bank of the Rhine, while the post-war reconstruction and the associated archaeological research was conducted up to 1966. It was supervised by archaeologist and conservator Walter Bader[2], who worked on saving the bombarded cathedral of St. Victor. He was considered by some to be a visionary and was the first to acknowledge the long-term potential of exhibiting Roman artefacts in Xanten. Circumstances associated with being appointed to public office as

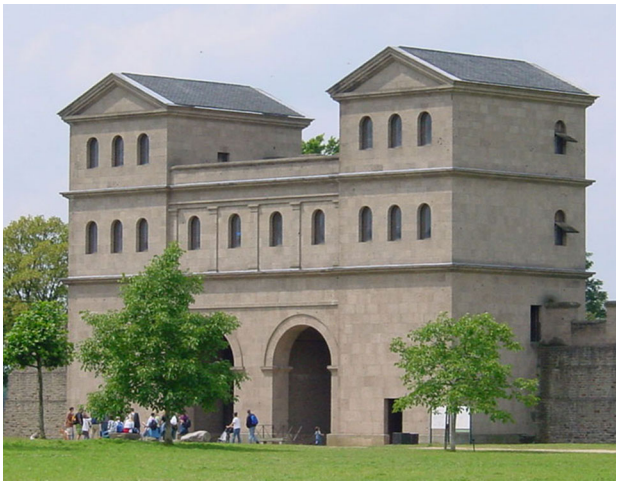

Ryc. 9–10. Park Archeologiczny Xanten (kolejno): fragmentarycznie zrekonstruowana świątynia portowa, Brama Północna
Fig. 9–10. Xanten Archaeological Park (in sequence): partially reconstructed harbour temple, Northern Gate

Ryc. 11–12. Park Archeologiczny Xanten, fragment zrekonruowanych murów obronnych i rzymskiego zajazdu pełniącego funkcje hotelowe
Fig. 11–12. Xanten Archaeological Park, fragment of the reconstructed defensive walls and a Roman inn which houses a hotel

limesu. Najwcześniej podjętą rekonstrukcją podjętą jeszcze w czasach międzywojennych, ale ukończoną po II wojnie światowej jest amfiteatr, który przystosowany został do organizacji masowych, nowocześnie aranżowanych widowisk dla 10 tys. widzów. Ponadto w różnych miejscach przeprowadzono całościowe restytucje obiektów wraz z aranżacją ich wnętrz, a prace nad dalszymi trwają. Są to:

– brama miejska z murami i fragmentem fos,
– świątynia w części portowej miasta, druga co do wielkości w mieście, zrekonstruowana częściowo, ale z niezwykłą pieczołowitością i precyzją detalu,
– zajazd, odtworzony w szczegółach z rzymską restauracją, zapleczem i zespołem pokoi przeznaczonych dla podróżujących kupców i rzemieślników,
– ciąg uliczny domów rzemieślników z odtworzonymi wnętrzami i warsztatami, gdzie prezentowane są przez aktorów prezenterów antyczne technologie produkcyjne.

Kulminacyjną atrakcją i miejscem najczęściej i najliczniej odwiedzanym jest zespół Wielkich Term z aneksem mieszczącym nowoczesne Römer Museum. Biuro architektów kolońskich Gatermann + Schossig (przy współpracy z IPP Polonyi & Partner) zaprojektowało rekonstrukcję przestrzenną bazyliki i term rzymskich, proponując nietypową jak dla Xanten konwencję archi-

deputy director of the Bonn Landes Museum, as well as receiving the title of professor at the University of Bonn and the post of the state religious and lay heritage sites conservator, aided him in this.

The Xanten Archaeological Park was opened to the public in 1972, however, apart from its museum-related functions, it is has remained an active archaeological research site. It is currently among the world's largest archaeological heritage management institutions, occupying an area of over 70 ha and operating using the modern concept of the *ecomuseum* – a multi-functional academic, educational and cultural centre.

The Xanten Archaeological Park was based on a reconstruction of Roman-era structures on an unprecedented scale, based on collected archaeological knowledge, in addition to analogies from numerous other ancient architecture reserves located along the *limes*. The earliest reconstruction, initiated already during the interwar period, but completed after the Second World War, is the amphitheatre, which was adapted to the organisation of contemporarily-arranged entertainment events for an audience of 10 thousand. Furthermore, holistic restitutions of buildings were performed in various places, featuring interior arrangements, with work on successive structures currently being performed. These structures include:

tektoniczną. Obiekt posiada formę historyczną, ale opartą na współczesnej konstrukcji. Na rzucie 70 × 22 metry i na wysokość 25 metrów rozpięte zostało 14 potężnych ram stalowych posadowionych na masywnych oryginalnych fundamentach antycznej budowli, „lewitujących" nad reliktami urządzeń dawnych łaźni. Transparentność tego niezwykłego budynku o dachu krytym panelami z czerwonej blachy osiągnięto stosując szklane panele zawieszone na konstrukcji ram. Przylegający do niego budynek Römer Museum posiada charakterystyczną syntetyczną formę krytą dachem dwuspadowym, ale ujmuje zaskakującą koncepcją jednoprzestrzennego monumentalnego wnętrza, w którym dominuje wisząca struktura ramp i podestów prowadząca od wejścia aż do poziomu konstrukcji dachu, wzdłuż których, a także na poziomie parteru rozmieszczono i atrakcyjnie plastycznie wyeksponowano w nowoczesnych gablotach bogate detale i wyposażenie pozyskane w wykopach archeologicznych. W podziemiach z kolei zlokalizowano nowoczesne audytorium i sale wystaw czasowych ozdobione autentyczną rzymską ścianą kamienną o długości 70 metrów i wysokości 5 metrów.

Budynek Römer Museum reprezentuje całkowicie inny sposób prezentacji pozostałości archeologicznych w kontekście znanych nam z Xanten rekonstrukcji antycznych budowli, takich jak świątynia portowa czy amfiteatr, wielokrotnie krytykowanych nie tylko ze względów doktrynalnych, ale także estetycznych, które poprzez swoją nienaturalną „autentyczność" akcentują tendencje do symbolicznego dramatyzowania przestrzeni ekspozycji. Architekci odtworzyli kształt i geometrię antycznej bazyliki i term kryjącej 2000 m^2 powierzchni i wysokiej na 25 metrów, uzyskując monumentalny i spektakularny efekt, dodatkowo spotęgowany kontrastem z ogromem bloków kamiennych pozostałych po oryginale, ustawionych na przedpolu Römer Museum i pozwalających uruchomić wyobraźnię potężnej antycznej budowli[3].

Fenomen Xanten nie polega jednak tylko na jego skali, przestrzennej koncepcji zagospodarowania i zrealizowanych od podstaw rekonstrukcjach obiektów historycznych. Jest to także instytucja unikalna pod względem charakteru misji edukacyjno-kulturalnej, jaką wypełnia, sposobu zarządzania i organizacji, oraz funkcji naukowo-badawczej i o szerokim oddziaływaniu społecznym. Jest jednym z najlepszych w Europie przykładów powszechnego dostępu społeczeństwa do własnego dziedzictwa, a także co warto także powiedzieć, przemyślanej polityki historycznej i przedsięwzięcia o znaczeniu gospodarczym.

Do dyspozycji zwiedzających jest zespół 30 wysoko wykwalifikowanych przewodników wielojęzycznych, którzy oprowadzają ich po najważniejszych budowlach miasta, prezentując jego historię, ale w ofercie jest też wiele programów fakultatywnych dedykowanych turystom kwalifikowanym i zainteresowanym specjalistom z zakresu antycznej matematyki, ziołolecznictwa i medycyny starożytnej czy dawnych technologii. Nowością wprowadzoną w 2008 roku jest oferta studiów w ramach

– a city gate, with walls and a fragment of the moats,
– a temple in the harbour section of the city, its second-largest, only partially reconstructed, but with a great degree of meticulousness and precision,
– an inn, recreated in detail, featuring a Roman restaurant, backrooms and a set of rooms meant for travelling traders and merchants.
– a sequence of craftsmen's houses along a street, with recreated interiors and workshops, where presenting actors demonstrate ancient production technologies.

The main attraction and the place that is the most often and eagerly visited are the Large Thermae, with an annex housing the modern R**ö**mer Museum. The Cologne-based architectural company Gatermann + Schossig (in cooperation with IPP Polonyi & Partner) designed the spatial reconstruction of the basilica of a Roman bathhouse, proposing an architectural convention atypical of Xanten. The building has a historical form, but it is based on a contemporary structural system. With a floor plan 70 by 22 metres and a height of 25 metres, 14 large steel frames were built, supported by the massive, original foundations of the ancient structure, "levitating" above the relics of the infrastructure of the historical baths. The transparency of this remarkable building, with a roof covered by red steel sheet panels, was achieved through the use of glass panels suspended from the structural frames. The adjacent R**ö**mer Museum features a distinct synthetic form, covered with a gabled roof. However, it charms us with its surprising proposal of a single, monumental space, which is dominated by a hanging structure of ramps and landings that leads from the entrance to the level of the roof's structure, along which rich details and furnishing elements procured from the archaeological site have been exhibited in a visually attractive manner, placed in modern cabinets. The underground section houses a modern auditorium and temporary exhibition spaces, decorated with an authentic Roman stone wall that is 70 metres long and 5 metres tall.

The R**ö**mer Museum building represents a method of presentation of archaeological relics that is completely different in the context of Xanten's reconstructions of ancient buildings, such as the harbour temple or the amphitheatre, which have often been criticised not only on a doctrinal basis, but also aesthetic ones, as some have argued that they accentuate tendencies to symbolically dramatise exhibition spaces through their unnatural "authenticity". The architects recreated the shape and geometry of the ancient basilica of the thermae, featuring 2000 m^2 of floor area and having a height of 25 metres, achieving a monumental and spectacular effect, further magnified by its contrast with the immensity of stone blocks of the original, set in the area in front of the R**ö**mer Museum and allowing us to imagine the scale of the grand ancient building[3].

Xanten's phenomenon, however, is not solely based on its scale, spatial development proposal and reconstructions of historical structures performed from the ground up. It is also an institution that can be consid-

Międzynarodowej Letniej Akademii Archeologicznej, której zadaniem jest podnoszenie kwalifikacji młodych archeologów i organizacja praktyk dla studentów archeologii. Corocznie studia takie odbywa grupa 30 słuchaczy, którzy pracują także na permanentnie czynnych stanowiskach archeologicznych na terenie antycznego Xanten. Mają oni do dyspozycji nie tylko fachowe kierownictwo, ale także wysokiej klasy nowoczesny sprzęt i narzędzia laboratoryjne, a wobec coraz większego zainteresowania (corocznie MLAA przyjmuje około 100 aplikacji) planuje się budowę hostelu. Akademia dysponuje także własnym czasopismem, w którym publikowane są wyniki badań, a ponadto oferuje studia specjalistyczne z zakresu geologii, archeozoologii i archeobotaniki prowadzone przez wybitnych ekspertów. To właśnie dzięki rezultatom badawczym uzyskanym przez słuchaczy Akademii można było przeprowadzić rekonstrukcję fragmentu kwartału mieszkalnego z domami rzemieślników i ukazać w interesujący sposób dawne warunki codziennego życia i pracy mieszkańców antycznego Xanten.

PETRONELL-CARNUNTUM, AUSTRIA

Archäologischer Park Carnuntum/Park Archeologiczny Carnuntum

Petronellum-Carnuntum zlokalizowane jest w północno-wschodniej Austrii, nieopodal Dunaju w miejscu dawnego rzymskiego obozu wojskowego, później miasta antycznego – stolicy prowincji o nazwie Panonia, a następnie Górna Panonia. W źródłach jest wspomniane po raz pierwszy w 6 roku n.e., kiedy miał tu swoją bazę cesarz Tyberiusz walczący z Markomanami, ale osadnictwo wojskowe pojawiło się w połowie I wieku n.e. Pierwszy obóz wojskowy powstał w czasach Wespazjana i stał się ważnym punktem strategicznym na północnej granicy Cesarstwa Rzymskiego – limesu, przebiegającej wzdłuż linii Dunaju. Na początku II wieku Carnuntum zostało stolicą nowo utworzonej prowincji Górnej Panonii, a cesarz Hadrian nadał powstałej obok obozu osadzie cywilnej status municypium. W Carnuntum w czasie

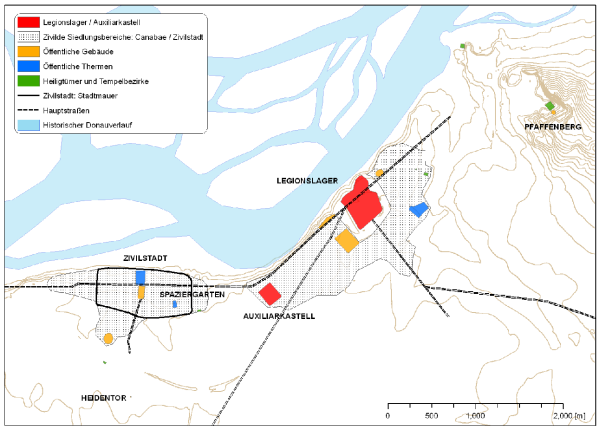

Ryc. 13. Park Archeologiczny w Carnuntum, rozplanowanie antycznego założenia

Fig. 13. Carnuntum Archaeological Park, plan of the ancient complex

ered unique because of the character of its educational and cultural mission, the manner of its management and organisation, as well as its academic and research function and broad social impact. It is one of the best examples of society having free access to its own heritage, as well as – something that is particularly noteworthy – a well-though-out historical policy and that as its role as a project of economic significance.

Xanten's visitors have at their disposal a team of 30 highly-qualified guides who speak multiple languages and who can take them on tours of the city's most important structures and present its history. However, Xanten's offering also includes many elective programmes that are dedicated to qualified tourists and specialists on ancient mathematics, herbal remedies, medicine or technology. One novelty that was introduced in 2008 is a university-level course at the International Summer Archaeological Academy, whose task is to enhance the qualifications of young archaeologists and the organisation of practical training for archaeology students. This course is taught yearly to a group of 30 students, who work on ancient Xanten's permanently open archaeological sites. They have at their disposal not only qualified management, but also high-class modern research and laboratory equipment, while in light of increasing interest (the ISAA receives around 100 applications every year), there are plans to build a hostel. The academy also has its own journal, where research results are published, also offering specialist courses on geology, archaeozoology and archaeobotany. It is the academic achievements of the Academy's students that made it possible to reconstruct a fragment of a housing quarter with craftsmen's homes and present the conditions of everyday life and work of the residents of ancient Xanten.

PETRONELL-CARNUNTUM, AUSTRIA

Archäologischer Park Carnuntum/Carnuntum Archaeological Park

Petronellum-Carnuntum is located in north-eastern Austria, near the Danube River and the site of a former Roman military camp and later an ancient city – the capital of the province of Pannonia, later called Pannonia Superior. Its first mention in sources is dated to 6 CE, when the emperor Tiberius was based here while fighting the Marcomanni, but military settlement at the site appeared in the middle of the first century CE. The first military camp at the site was built during the reign of Vespasian and became an important strategic spot along the northern border of the Roman Empire – the *limes*, which ran along the Danube. In the beginning of the second century, Carnuntum became the capital of the newly-formed province of Pannonia Superior, and emperor Hadrian bestowed the civilian settlement that had emerged near the camp with the status of a *municipium*. During the Marcommanic Wars, Carnuntum was the main base of operations of Marcus Aurelius,

Ryc. 14. Park Archeologiczny w Carnuntum: Muzeum Archeologiczne w Bad Deutch-Altenburg

Fig. 14. Carnuntum Archaeological Park: Archaeological Museum in Bad Deutch-Altenburg

Ryc. 15. Park Archeologiczny w Carnuntum: rekonstrukcja term publicznych

Fig. 15. Carnuntum Archaeological Park: reconstruction of the public baths

Ryc. 16. Park Archeologiczny w Carnuntum: nowoczesny budynek recepcyjny z 2009 roku

Fig. 16. Carnuntum Archaeological Park: modern reception building from 2009

Ryc. 19. Park Archeologiczny w Carnuntum: widok całego założenia

Fig. 19. Carnuntum Archaeological Park: view of the entire complex

Ryc. 17–18. Park Archeologiczny w Carnuntum (kolejno): wnętrza w zrekonstruowanym budynku term publicznych wyposażone w antyczne sprzęty i instalacje

Fig. Carnuntum Archaeological Park (in sequence): interiors in the reconstructed public baths building, featuring ancient furnishings and installations

wojen markomańskich znajdowała się główna siedziba Marka Aureliusza, a znaczenie Carnuntum bardzo wzrosło, co doprowadziło do połączenia przez Septymiusza Sewera *castrum* z osadami wojskową i cywilną w jednolity organizm miejski zwany *Colonia Septimia Aurelia Antoniniana Carnuntum*.

Archeologiczne badania Carnuntum rozpoczęły się w połowie XIX wieku, kiedy częściowo odkryto kompleks łaźni rzymskich. Pod koniec XIX wieku do badań włączył się nowo powstały Austriacki Instytut Archeologiczny (*Österreichische Archäologische Institut*) kierowany przez Otto Benndorfa, co doprowadziło do powstania pierwszego na terenie wykopalisk muzeum archeologicznego w Bad Deutch-Altenburg zaprojektowanego w stylu antycznej willi wiejskiej przez Friedricha Ohmanna, otwarty przez cesarza Franciszka

with the significance of Carnuntum considerably rising, leading to Septimius Severus merging the castrum and the civilian settlement into one urban organism called *Colonia Septi-mia Aurelia Antoniniana Carnuntum*.

Archaeological study of Carnuntum began in the middle of the nineteenth century, after a Roman baths complex had been partially uncovered. The then-newly established Austrian Archaeological Institute (*Österreichische Archäologische Institut*) directed by Otto Benndorf, began to take part in this study towards the end of the nineteenth century. This led to the establishment of the first archaeological museum to be set up at the dig site,

Ryc. 20–21. Park Archeologiczny w Carnuntum (kolejno): wnętrze najnowszego pawilonu wejściowego – sala multimedialna oraz model fizyczny założenia na wyjściu z pawilonu wejściowego

Fig. 20–21. Carnuntum Archaeological Park (in sequence): interior of the latest entrance pavilion – the multi-media hall and a physical model of the complex at the exit from the entrance pavilion

Józefa I w 1904 roku i do dziś pozostającego częścią Archeologicznego Parku Carnuntum[4].

W roku 1885 założone zostało także Towarzystwo Przyjaciół Carnuntum (*Carnuntum's Society of Friends*), które od początku wydaje naukowy periodyk „Report of the Carnuntum Association" oraz organizuje akcje donacyjne na rzecz badań i doskonalenia ekspozycji, funkcjonujące po dzień dzisiejszy. Prace wykopaliskowe prowadzone są bez przerwy do chwili obecnej i doprowadziły do eksploracji około 75% całego stanowiska archeologicznego. W 2011 roku sensacją stało się odkrycie przy pomocy nieinwazyjnych metod badawczych (georadaru) wielkiego zespołu zabudowań szkoły gladiatorów, która jest porównywalna ze słynną rzymską szkołą *Ludus Magnus*.

Archeologiczny Park Carnuntum jest klarownym przykładem ewolucji ekspozycji archeologicznej, która początkowo była wyłącznie stanowiskiem archeologicznym, strefą ochronną – rezerwatem, uzupełnionym na początku XX wieku klasyczną, tradycyjną formą muzeum archeologicznego w Bad Deutsch-Altenburg, przeznaczonego do gromadzenia, konserwacji i prezentacji wciąż powiększanej kolekcji (dziś liczy ona około 3300 pozycji), ale w miarę rozszerzania się zakresu badań i uzyskiwania atrakcyjnych naukowych rezultatów musiała także uwzględniać potrzeby coraz liczniejszych grup zwiedzających. Koncepcja płaskiej, mało czytelnej ekspozycji wymuszała kolejne rekonstrukcje i rozwijała formułę rezerwatu do postaci plenerowej ekspozycji archeologicznej, aby osiągnąć ostatecznie status nowoczesnego parku archeologicznego bazującego na metodach archeologii eksperymentalnej. Analizując poszczególne etapy rozwojowe widać wyraźną tendencję do przestrzennej rekonstrukcji poszczególnych obiektów, a nawet restytucji z uwzględnieniem odtworzenia historycznej infrastruktury, czego najwymowniejszym przykładem jest niemal 100-metrowej długości odtworzony budynek dawnych term rzymskich, z mieszanymi uczuciami odbierany przez środowisko konserwatorskie. Fizyczna – trójwymiarowa rekonstrukcja tych obiektów uzupełniona jest najnowszymi technologiami

at Bad Deutch-Altenburg, designed in the style of an ancient urban villa by Friedrich Ohmann and opened by emperor Franz Joseph I in 1904. It remains a part of the Carnuntum Archaeological Park to this day[4].

1885 also saw the establishment of *Carnuntum's Society of Friends*, which has been publishing its academic periodical entitled "Report of the Carnuntum Association" since its founding, in addition to organising fundraising campaigns meant to support research and improve the continually operating exhibition. Archaeological digs have been conducted ceaselessly up to the present, having led to the exploration of around 75 % of the entire archaeological dig site. In 2011, the discovery of a gladiatorial school complex – comparable to the famous Roman *Ludus Magnus* school – using non-invasive research techniques (ground-penetrating radar) became a sensation.

The Archaeological Park at Carnuntum is a clear example of the evolution of archaeological exhibition, which was initially associated solely with the archaeological dig site, the protective zone – the preserve – supplemented in the beginning of the twentieth century with the classical, traditional form of the archaeological museum at Bad Deutch-Altenburg – meant to collect, conserve and present the still-growing collection (today it features around 3300 items). However, as the scope of the digs grew and attractive academic results were achieved, it also had to consider the needs of increasingly larger visitor groups. The proposal of a flat, poorly legible exhibition required additional reconstructions and developed the formula of the preserve into the form of an open-air archaeological exhibition, ultimately achieving the status of a modern archaeological park based on experimental archaeology methods. Upon analysing the individual development stages, we can see a clear tendency towards the spatial reconstruction of individual structures and even their restitution, including the reconstruction of historical infrastructure – whose most telling example is the almost 100-metres-long ancient Roman baths building, which has received a mixed reception from the conservation community. The physical – three-dimensional reconstruction of these structures has been supplemented

multimedialnymi i bogatym zestawem form i narzędzi edukacyjnych, a także rozbudowanym zapleczem usługowo-komercyjnym. Dziś jest zatem Archeologiczny Park Carnuntum naukowym i edukacyjnym centrum, historyczno-krajobrazową przestrzenią ukształtowaną jako plenerowa ekspozycja archeologiczna, wzbogaconą budowlaną infrastrukturą mieszczącą zbiory muzealne, pomieszczenia dydaktyczne z urządzeniami multimedialnymi, recepcyjne, wystaw czasowych, przestrzenie rozrywkowo-rekreacyjne, restauracje i sklepy, a także obszerne zaplecze sanitarne i parkingowe[5].

with the latest multi-media technologies and a rich set of educational forms and tools, as well as a comprehensive service and commercial infrastructure. Today, the Carnuntum Archaeological Park is a research and education centre, a historical and landscape space shaped as an open-air archaeological exhibition, enriched with built infrastructure housing a museum collection, teaching spaces with multi-media equipment, in addition to a reception space, temporary exhibition spaces, entertainment and recreation spaces, restaurants and shops, as well as a comprehensive sanitary and parking infrastructure[5].

---

[1] J. Topolski, *Teoria wiedzy historycznej*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1983.

[2] S. Kraus, *Walter Bader – Denkmalpflege in schwerer Zeit* (= *Xantener Domblätter*, Bd. 9), Bielefeld: Verlag für Regionalgeschichte, 2001.

[3] L.B. Peressut, P.F. Caliari, *Architettura per archeologia. Museografia e Allestimento*, Roma: Prospettive Edizioni, 2014, "I principi che regolano l'intervento si discostano da quelli adottati sulle altre vestigia archeolo-giche che punteggiano il parco: si ricordano ad esempio il Tempio portuense, i'Anfiteatro e diverse porzioni di cinta muraria, proposte con totali o parziali ricostruzioni in scala al vero, piu volte criticate per l'eccessiva tea-tralizzazione figurativa. Il nuovo intervento, invece, senza alcun interno imitativo riflette le dimensioni dell'an-tica Basilica restituendone quell'immagine monumentale e spettacolare che con i sui venticinque metri di altezza e una superficie di circa duemila metri quadri, dominava su tutti gli edifici della Colonia", s. 281.

[4] E. Swoboda, *Carnuntum, seine Geschichte und seine Dankmäler*, Vienna: Österreichische Archäologische Institut, 1949; por. także: E. Swoboda, *Carnuntum, Römische Forschungen in Niederösterreich*, Graz–Köln, 1964.

[5] W. Jobst, *Archaeological park Carnuntum. Resources and Opportunities*, w: *Conservation and Restoration of the Archaeological Heritage*, T.K.. Kirova (red.), Cagliari: Edizioni AV, 2002, s. 83–100.

Streszczenie

Dziedzictwo kulturowe wymaga czytelnej projekcji w świadomości społeczeństwa i indywidualnego odbiorcy, czyli takiej ekspozycji, która pozwala na interpretację przeszłości w oparciu o czytelną granicę pomiędzy autentyzmem materii a naukowo budowanym „modelem historycznej rzeczywistości".

Sposoby eksponowania zabytków archeologii podlegają ciągłemu rozwojowi i ewolucji. Najbardziej zauważalny proces ewolucji w kształtowaniu owych ekspozycji można zaobserwować pośród najdłużej działających parków archeologicznych w Europie.

Abstract

Cultural heritage requires a legible projection in the conscious of both society and individuals, an exposition that makes it possible to interpret the past on the basis of a clear line drawn between the authenticity of matter and an academically built "model of historical reality".

Methods of exhibiting archaeological artefacts constantly develop and evolve. The most clearly observable process of evolution in the shaping of these exhibitions can be observed among European archaeological parks that have been active the longest.